

Čís. 17248.

I. Jestliže soud první stolice jednal o změně žaloby a odvolací soud výslovně to v důvodech rozsudku potvrdil, není proti jeho rozhodnutí dalšího opravného prostředku, třebaš první soud nevydal o změně žaloby formální usnesení a ani v důvodech svého rozsudku se o změně žaloby nezmínil.

II. Dovolávat se neplatnosti právního jednání vykonaného osobou úplně nezpůsobilou k právním činům (§ 865, první věta, obč. zák.), jest oprávněn zásadně každý, kdo jest oním jednáním dotčen na svých soukromoprávních zájmech, tudíž i třetí osoba na právním jednání nezúčastněná.

Tomu, kdo byl neplatně obmyšlen v pojistce a zaplatil prémii ze svého jmění k zachování nároku na pojistnou sumu, přísluší proti odporujícímu věřiteli nárok na náhradu těchto nákladů podle zásad vylčených v §§ 331, 332 a 336 obč. zák.

(Rozh. ze dne 28. února 1939, Rv II 696/38.)

K I. srov. rozh. č. 15818 Sb. n. s.

Dr. Z., otec žalovaných, který byl dlužen žalobkyni zbytek vykonatelné pohledávky 936.195 K 40 h s přísl., byl pojištěn u pojišťovny »V.« na život úhrnnou částkou 330.000 K. Pojištění to se začalo dnem 25. března 1925 a pojistná suma měla být vyplacena při dožití dne 25. března 1945 a při úmrtí pojistníka majiteli pojistky. Dodatkem ze dne 13. prosince 1933 změnil pojistník Dr. Z. pojistku tak, že jako obmyšlené označil své děti Zdeňku a Edvína Z., nyníjší žalované. Po smrti Dr. Z. (dne 20. července 1935) žádali žalovaní jako obmyšlení na pojišťovně vyplacení kapitálu 330.000 K. Pojišťovna však vyplatila první žalované Zdeňce Z. hotově 23.531 K 85 h a stejnou částku 23.531 K 85 h složila pro druhého žalovaného Edvína Z. u okresního soudu v M., částku 78.737 K zadržela k zajištění dědických poplatků a další částku 110.409 K 80 h složila do soudní úschovy u okresního soudu v M. Zbytek pojistného kapitálu vyúčtovala pojišťovna na nezaplacené prémii, poplatky a zápůjčku Dr. Z. Ježto pozůstalost po Dr. Z. byla pasivní a exekuce vedené k vymožení shora uvedeného zbytku pohledávky marné a není naděje, že by žalobkyně ze jmění Dr. Z. dosáhla úplného uspokojení, když pojistná suma se vyplatí ve smyslu uvedeného obmyšlení ve prospěch žalovaných, domáhala se žalobkyně žalobou podanou dne 7. prosince 1935 výroku, aby bylo uznáno právem, že žalovaní jsou povinni trpěti, aby žalobkyně vymohla svoji pohledávku 93.195 K 40 h s přísl. exekucí zabavením pohledávky žalovaných ve výši 87.737 K, která jí přísluší z pojistky Dr. Z. proti pojišťovně »V.« a zabavením jejich nároku proti okresnímu soudu v M. na vydání částky 110.409 K 80 h, složené uvedenou pojišťovnou na vkladní list M. spořitelny; tento žalobní petit upravila žalobkyně za sporu tak, aby bylo uznáno právem, aby žalovaní dali souhlas, aby pojišťovna do výše žalobkyniny pohledávky s příslušenstvím vyplatila žalobkyni částku 78.737 K, zadržanou

za účelem zajištění dědických poplatků, a aby okresní soud v M. žalobkyni uvolnil částku 110.409 K 80 h, kterou pojišťovna uložila na vkladní list M. spořitelny na jméno Olga F., Zdeňka Z. a nezl. Edvín Z., a kromě toho žádala, aby mezitímním návrhem určovacím bylo zjištěno, že opatření Dr. Z-a, datované dnem 5. prosince 1933, na jehož základě, a to dodatkem ze dne 13. prosince 1933, byla změněna jeho životní pojistka ve prospěch žalovaných jako obmyšlených, jest proti žalobkyni neúčinné nebo že ono opatření je neplatné a že úmrtím Dr. Z-a žalovaným nevznikl žádný nárok vůči pojišťovně na vyplacení pojistného kapitálu. Jako žalobní důvod uváděla žalobkyně nejprve odporovatelnost podle odpůrčího řádu, a po námitce, že se obmyšlení stalo před 7. prosincem 1933 a že žaloba byla podána teprve 7. prosince 1935, opřela žalobkyně žalobu o to, že obmyšlení žalovaných není platné, protože Dr. Z. byl v rozhodující době nepřičetný, a nebyl proto s to, aby spravoval sám své záležitosti. Soud první stolice vyhověl žalobě tak, že se zjišťuje, že jest proti žalobkyni neúčinné jednak shora uvedené opatření Dr. Z., podle něhož byla životní pojistka změněna ve prospěch žalovaných jako obmyšlených osob, jednak nabytí nároku žalovanými jako obmyšlenými osobami proti jmenované pojišťovně na vyplacení pojistného kapitálu následkem úmrtí Dr. Z-a a že žalovaní jsou povinni rukou společnou a nedílnou trpěti, aby žalobkyně vymohla svoji vykonatelnou pohledávku 93.195 K 40 h s přísl. exekucí a zabavením pohledávky 78.373 K s přísl., která přísluší žalovaným proti pojišťovně »V.« z pojistné smlouvy a příkázáním této pohledávky k vybrání až do výše vykonatelné pohledávky žalobkyniny, jakož i zabavením nároku, který přísluší žalovaným proti okresnímu soudu v M. na vydání částky 110.408 K 80 h s přísl., složené pojišťovnou »V.« na vkladní list M. spořitelny do soudní úschovy resp. zabavením nároku, který přísluší žalovaným proti okresnímu soudu v M. na vydání vkladního listu M. spořitelny do soudní úschovy složeného, jakož i příkázáním tohoto nároku k vybrání až do výše uvedené vykonatelné pohledávky. O d v o l a c í s o u d potvrdil napadený rozsudek.

N e j v y š š í s o u d nevyhověl dovolání, pokud čelilo proti výroku o mezitímním návrhu určovacím, naproti tomu co do výroku, jímž bylo uznáno na trpění exekuce, zrušil napadený rozsudek a uložil soudu první stolice, aby dále o věci jednal a znovu rozhodl; v otázkách, o něž tu jde, uvedl v

d ů v o d e c h:

Dovolatelé vytýkají nepřípustnost změny odpůrčí žaloby v žalobu o neplatnost právního jednání, jemuž bylo odporováno. Výtka ta není přípustná. Žalobkyně rozšířila odpůrčí žalobu při ústním jednání dne 18. března 1936 o žalobní důvod neplatnosti právního jednání, jemuž odporovala, a žalovaní se proti této změně ohradili. Pokud tudíž šlo o změnu žaloby, měl první soud vydati podle § 235, odst. 2, c. ř. s. formální usnesení. To se sice nestalo a ani v důvodech rozsudku prvního soudu není o tom zmínky. Poněvadž však první soud jednal také o žalobním důvodu neplatnosti právního jednání, uznal tím fakticky pří-

pustnost této změny. Odvolací soud to potvrdil výslovně v důvodech svého rozsudku. Jde tu proto o souhlasná usnesení obou nižších soudů co do změny žaloby a jest dovolání v tomto směru vlastně nepřipustným dovolacím rekuresem podle § 528 c. ř. s. ve znění čl. I č. 5 zák. č. 251/1936 Sb. z. a n. (srov. rozh. č. 15818 Sb. n. s.).

Názor, že odpůrčí žalobu lze podati nejen z odpůrčích důvodů, nýbrž i pro naprostou neplatnost právního jednání, není mylný (rozh. č. 7380 Sb. n. s.), neboť bezúčinnost právního jednání jest zvláštním druhem relativní neplatnosti. Rozsudek, jímž byla uznána neplatnost právního jednání, tvoří právo pouze mezi stranami sporu (§ 411 c. ř. s.) a projevují se účinky právní neplatnosti jednání jen ve vzájemném poměru těchto stran, takže soudní výrok o neplatnosti právního jednání vznesený v žalobě třetí osoby od smluvních stran odlišné proti jedné z nich nemá v podstatě jiného účinku nežli bezúčinnost právního jednání v poměru mezi těmito stranami sporu. Avšak je-li odpůrčí žaloba opřena o neplatnost právního jednání, musí i tu žalobce tvrditi a dokázati všechny předpoklady odpůrčího nároku podle odpůrčího řádu č. 64/1931 Sb. z. a n., chce-li míti úspěch (srov. rozh. č. 16695 Sb. n. s. o odpůrčím důvodu, že právní jednání bylo sjednáno na oko).

Nejsou-li splněny tyto předpoklady, pak jest posuzovati věc jen podle obecných právních předpisů. Tu se naskýtá především otázka, zda je žalobkyně jako třetí osoba, nezúčastněná na právním jednání, oprávněna namítati neúčinnost onoho jednání vůči sobě z toho důvodu, že právní jednání jest neplatné pro úplnou nezpůsobilost osoby k právním jednáním (činům) ve smyslu § 865, první věty, obč. zák. Odpověď na tuto otázku závisí jednak na tom, zda tu jsou formálněprávní podmínky mezitímního návrhu určovacího (§ 236 c. ř. s.), a je-li tomu tak, dále na tom, zda tu jsou i hmotněprávní předpoklady pro uplatnění oné námitky.

S formálněprávního hlediska jest uvésti, že se v judikatuře nejvyššího soudu uznává, že předmětem určení nemusí býti výhradně určení práva nebo právního poměru jsoucího mezi stranami rozepře, nýbrž že zásadně jest i třetí osoba oprávněna domáhati se určení práva, které jí samé přísluší, nebo právního poměru, v němž sama není účastnicí, má-li právní zájem na jejich bezodkladném určení proti žalovanému a může-li toto určení nabýti materiální právní moci mezi stranami sporu. Tyto formální předpoklady jsou v souzené věci splněny, neboť není pochybnosti ani o tom, že žalobkyně, jež vyvozuje z neplatnosti právního jednání nárok na plnění proti žalovaným, má právní zájem na zjištění neúčinnosti opatření svého dlužníka Dr. Z., jímž byli žalovaní obmyšleni z životní pojistky, dále ani o tom, že tento právní zájem je takového rázu, že pravoplatné rozhodnutí o neúčinnosti onoho opatření má předurčující význam pro nárok na plnění, jehož se žalobkyně na žalovaných zároveň domáhá, a konečně ani o tom, že rozhodnutí to může nabýti materiální právní moci mezi stranami rozepře.

Než splnění uvedených formálních předpokladů by samo o sobě ještě nestačilo, kdyby tu nebyly na straně žalobkyně, jež nebyla účastna na onom právním jednání Dr. Z., i hmotněprávní předpoklady pro uplatnění

námítky, že není vůči žalobkyni účinné právní jednání, které vykonala osoba úplně nezpůsobilá k právním činům a které tudíž jest absolutně neplatné (nicotné) (srov. rozh. č. 6587 G. U. nová řada a důvody plen. rozh. ze dne 12. února 1924 Pres. 796/23 č. 3480 Sb. n. s.). V té příčině je dovolací soud názoru, že v takovém případě, kde právní jednání vykonala osoba úplně nezpůsobilá k právním činům (§ 865, první věta, obč. zák.), jest zásadně každý, kdo jest oním jednáním na svých soukromoprávních zájmech dotčen a tudíž poškozen, oprávněn namítati neplatnost právního jednání oné osoby a že nelze takovouto námítku pokládati za nedovolenou námítku z práva třetí osoby (*exceptio ex jure tertii*), jako tomu jest u pouhé naříkatelnosti či odporovatelnosti (relativní neplatnosti) právního jednání. Tu ovšem zákon poskytuje jen určitému účastníku právního jednání subjektivní právo napadati ono jednání (viz na př. § 870 obč. zák., podle něhož toliko ten, kdo byl přiveden k uzavření smlouvy lstí nebo nespravedlivou a důvodnou bází, není vázán dodržeti smlouvu, nebo § 871 obč. zák., podle něhož nevzniká závazek pro toho, kdo byl uveden v omyl za dalších podmínek tam uvedených). V případě však, kde právní jednání bylo vykonáno osobou úplně nezpůsobilou k právním činům, neomezuje zákon právo dovolávati se neplatnosti takového jednání na určité účastníky nebo jen na účastníky onoho jednání, jako to činí v případech pouhé naříkatelnosti, nýbrž mluví v § 865 obč. zák. v první větě zcela všeobecně, že kdo nemá užívání rozumu, jakož i dítě mladší 7 let, jest nezpůsobilý činiti slib nebo jej přijmouti. Z toho plyne, že jednání oné osoby nemá vůbec právního účinku a že změny, které nastaly důsledkem jednání vykonaného osobou úplně nezpůsobilou k právním činům, jsou jen rázu zevního a faktického. Není proto vyloučeno, aby i třetí osoba, která je tím dotčena ve svých soukromoprávních zájmech, dovolávala se neplatnosti takového jednání, neboť tu nejde o uplatnění subjektivního práva, jež přísluší jinak jen účastníku právního jednání, nýbrž spíše jde o námítku určité skutečnosti; toho, že je tu určitá skutečnost, může se dovolávati každý, kdo je takovým právním jednáním dotčen a má tudíž zájem na tom, že smlouva je neplatná. V souzené věci jest žalobkyně, která vyvozuje nárok na plnění proti žalovaným z neplatnosti právního jednání svého dlužníka Dr. Z., dotčena ve svých právech, neboť má vykonatelnou pohledávku za zemřelým Dr. Z., a měla tudíž nárok, aby její pohledávka byla uspokojena z jeho jmění.

Převedl-li Dr. Z. neplatným způsobem své jmění na žalované tak, že znemožnil úplné nebo částečné uspokojení pohledávky žalobkyně, porušil tím i její právo na uspokojení, a má proto žalobkyně nárok, aby jmění to bylo uvedeno do takového stavu, aby ho mohla žalobkyně užiti k uspokojení své vykonatelné pohledávky. Není pochybnosti o tom, že žalobkyně mohla v excindančním sporu zahájeném žalovanými proti ní vznésti námítku naprosté neplatnosti právního jednání, z něhož žalovaní odvozují svůj nárok na plnění proti pojišťovně, neboť není zákonného ustanovení, které by námítky omezovalo jen na určitý druh námitek. Může-li se však žalobkyně hájiti touto námítkou, může ji uplatniti i samostatnou žalobou. A z toho, že žalobkyně v onom excindančním sporu

namítla jen bezúčinnost onoho právního jednání, neplyne, že by se byla vůbec vzdala práva uplatnění neplatnosti právního jednání. Tento názor lze vyvoditi z toho, že byla-li by pohledávka Dr. Z. proti pojišťovně přikázána žalobkyni k vybrání (§ 308 ex. ř.) a pojišťovna by namítala nedostatek aktivní legitimace, poněvadž obmyšlením přešla pohledávka na nynější žalované, mohla se žalobkyně brániti námitce neplatnosti právního jednání, z něhož pojišťovna odvozuje nedostatek aktivní legitimace žalobkyně.

Z toho, co bylo zjištěno, plyne, že obmyšlení žalovaných jest neplatným právním jednáním, a výrok, že toto jednání jest vůči žalobkyni bezúčinné, jest odůvodněn. Není proto dovolání proti tomuto výroku v právu.

Co se však týká žalobního nároku na trpění exekuce, jest mylný názor odvolacího (i prvního) soudu (§ 503, č. 4 c. ř. s.), že nerozhoduje, kolik bylo zapláceno na premiích z majetku žalovaných. Žalovaní tvrdili, že se od konce roku 1933 ukázalo, že chtěli-li zachovati v platnosti pojistku v plném rozsahu, bylo nutno, aby další premie platili ze svých peněz, a to se prý skutečně stalo, jinak podle § 141 zák. č. 501/1917 ř. z. by byla pojišťovna vyplatila při úmrtí Dr. Z-a pouze odkupní po případě redukční hodnotu, takže by srážce zápůjček poskytnutých prý pojišťovnou Dr. Z-ovi do výše 81.000 K byla celá odkupní hodnota vyčerpána. Tu jde o náklady, které žalovaní podle svých tvrzení musili vynaložiti k zachování nároku na celou pojistnou sumu. Byli-li žalovaní v držbě práva na vyplacení pojistné sumy, přísluší jim proti odporující věřitelce nárok na tyto náklady, ať jde o odporovatelnost podle odpůřčího řádu, anebo podle občanského zákona; to plyne z ustanovení §§ 331, 332 a 336 obč. zák., která zřejmě platí, posuzuje-li se věc podle občanského zákona, a která ani pro odpůřčí řízení nebyla ustanovením § 16 odp. řádu vyloučena. Dokáží-li žalovaní, že vykonávali práva plynoucí z pojistky vlastním jménem, byli v držbě těchto práv (§ 312, poslední věta, obč. zák.). K výkonu práv plynoucích z pojistky patří i placení premií, neboť jen tím lze udržeti pojištění v neztečeném rozsahu a platnosti.

Je proto tvrzené okolnosti zjistiti a podle nich rozhodnouti, zda žalovaní byli v držbě práv, zda byli poctiví nebo nepoctiví držitelé (§ 236 obč. zák.), určiti výši nákladů, které mohou žádati proti žalobkyni, a po srážce těchto nákladů a zápůjček poskytnutých pojišťovnou Dr. Z-ovi stanoviti, zdali a jaká částka zbývá z pojistné smlouvy, již jest oprávněna žalobkyně užiti k uspokojení své vykonatelné pohledávky.

Z toho důvodu bylo rozsudky obou nižších stolic, pokud obsahují výrok o žalobním žádání, zrušiti (§ 510, odst 1, c. ř. s.) a rozhodnouti, jak se stalo.

Čís. 17249.

Jestliže podle tvrzení navrhovatele osoba, jež má býti zbavena svéprávnosti pro marnotratnost, nemá žádného jmění a není ani tvrzeno, že se jí má dostatí nějakého majetku v budoucnosti, pozbývá zbavení